

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Вадим Попко,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри порівняльного і

європейського права

Інституту міжнародних відносин

Київського національного

університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0001-8358-7721

УДК 341.4

Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні транснаціонального кримінального права

Боротьба з міжнародною злочинністю завжди була предметом особливої уваги міжнародної спільноти. Після Другої світової війни на міжнародному рівні починають знаходити суттєві зміни загальноприйняті раніше підходи щодо попередження злочинності. У цей час дедалі більшого поширення набуває точка зору, що пенітенціарний вплив, поширений наприкінці XIX - початку XX ст. варто розглядати лише як один із можливих, але далеко не головних засобів боротьби зі злочинністю. Професор В. Голіна називає міжнародні пенітенціарні конгреси, що відбулися на межі XIX і XX ст., «предтечею майбутніх Конгресів ООН із попередження злочинності та поводження з правопорушниками» [19, с. 11]. Відбувається поступове зміщення акцентів у цьому напрямі, різноманітними стають засоби й методи боротьби з міжнародною злочинністю із безпрецедентним поши-

ренням транснаціональної організованої злочинності, яка в наш час є серйозним викликом міжнародній спільноті, правоохоронним органам, законодавству й потребує взаємодії всіх суб'єктів міжнародних відносин у протидії злочинним діянням. Важливою тенденцією останнього десятиліття є поява нових видів протизаконної діяльності, яку здійснюють злочинні організації. Багато організованих злочинних груп розширюють коло своєї діяльності, а в ряді нових і спеціалізованих сфер виникають нові групи і види, зокрема шахрайство з використанням мережі Інтернет і у відповідній сфері високих технологій, відмивання доходів, нелегальна торгівля зброєю, захоплення заручників, екологічні злочини, торгівля людьми, торгівля людськими органами, крадіжка творів мистецтва і культури, крадіжка інтелектуальної власності, незаконна торгівля радіоактивними матеріала-

ми, незаконна торгівля вимираючими видами тварин тощо. Все це вимагає узгоджених дій держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародних відносин. Організація Об'єднаних Націй є загальновізнаним центром координації діяльності держав і міжнародних організацій у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Міжнародне співробітництво у протидії організованій злочинності, що проводиться у рамках ООН, надає широкі можливості координації антикримінальних зусиль держав. Завдання попередження злочинності розцінюється як першочергове на національному і глобальному рівнях [2] і потребує вивчення й удосконалення.

Метою статті є вивчення діяльності Організації Об'єднаних Націй, спрямованої на удосконалення системи міжнародного кримінального права у частині протидії транснаціональній організованій злочинності й формуванні транснаціонального кримінального права.

Діяльність Організації Об'єднаних Націй, як відомо, не належить до числа обділених увагою у вітчизняній юридичній науці, зокрема у працях В. Антипенка, М. Баймуратова, В. Бруза, В. Вознюка, Ю. Волошина, Є. Годованика, Н. Голуб, В. Горбатенка, А. Грушової, М. Гуцман, В. Денисова, Ю. Мацейка, О. Степка, О. Столярського, М. Юрлова. Вона неодноразово й небезуспішно вивчалась представниками зарубіжного правознавства, зокрема К. Бейлсом, А. Бьянчі, А. Величковським, А. Дж. Грум, Дж. Гудвінім, М. Кайорані, Р. Каламкар'яном, А. Камалою, А. Каюмовою, Г. Кельзенем, Р. Кенеді, Ф. Кожевниковим, О. Комбасау, А. Кордерсманом, Х. Кьохлером, Д. Левінім, М. Костенком, Х. Моргентау, Т. Нешатаєвою, Р. Нигматуллінім, Є. Примаковим, Р. Расселом, М. Тамиром, Д. Тасмагамбетовою, М. Тахером, П. Тейлором, Г. Тункінім, О. Хлестовим, Г. Шварценбергером та іншими вченими. У більшості випадків увага зосе-

реджувалась на історичних, політичних, суспільних проблемах, питаннях співробітництва держав у сфері протидії міжнародній злочинності. Слід зазначити, що суттєва й конкретна робота проводиться органами ООН і в зовсім новому напрямі: формуванні транснаціонального кримінального права й «дослідження феномену ООН та її діяльності залишається актуальним у сучасній науці міжнародного публічного права» [16, с. 72].

У структурі сучасного міжнародного кримінального права виділяють вертикальний і горизонтальний компоненти, що дає можливість виокремити в ньому дві підгалузі. Перша підгалузь (вертикальний компонент) регламентує підстави й порядок притягнення індивідів до кримінальної відповідальності органами міжнародної кримінальної юстиції, що є доволі рідкісним для міжнародно-правової системи, з огляду на що за нею закріпилась назва «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*». За межами цієї системи відносини залишаються суто горизонтальними. Друга підгалузь (горизонтальний компонент) складається з норм, які не можуть функціонувати за межами національного правового простору й регламентують певні аспекти взаємодії національних правових систем (наприклад, з питань екстрадиції), або є зобов'язаннями, які впливають на національне право (криміналізація злочинних діянь, що визначено в певних конвенціях). Ця підгалузь отримала назву *транснаціональне кримінальне право* (Н. Бойстер [28], Н. Зелінська [17]), основною категорією якої є транснаціональний злочин – діяння, що має транснаціональний характер, тобто вчиняється на території кількох держав (не менше двох) і підлягає криміналізації внутрішньодержавним правом. У документах ООН дається стандартне визначення транснаціонального злочину: у Доповіді про результати Четвертого Огляду ООН з питань про тенденції у сфері зло-

чинності та функціонуванні систем кримінального правосуддя [13]. У цій Доповіді робиться акцент на транснаціональному характері злочинної діяльності, яка полягає в такому: «Правопорушення, що охоплює – в аспектах, пов'язаних із плануванням, здійсненням і/чи прямими і непрямими наслідками – більше ніж одну країну». Національні за характером кримінально-правової заборони, такі злочини є міжнародними за характеристикою злочинної діяльності і/чи суб'єктів, що беруть у ній участь, у силу чого вони підпадають під юрисдикцію більше ніж однієї держави.

Транснаціональне кримінальне право як відносно автономна підгалузь міжнародного кримінального права входить до системи міжнародного права, включає принципи і міжнародно-правові норми, що визначають злочинність діяння і межі відповідальності за його вчинення, а також регламентують інші кримінально-правові питання з метою протидії транснаціональній злочинності. Транснаціональне кримінальне право базується на принципах міжнародного права й тісно пов'язане з національним кримінальним правом. На відміну від системи національного кримінального права, яка функціонує як цілісна та відносно замкнена структура, на міждержавному рівні замкненість кримінального права відносна. Таку особливість визначає сама природа інтернаціоналізованих (транснаціональних) злочинів, а також принципи співробітництва держав у цій сфері.

У розвитку транснаціонального кримінального права велика роль належить Організації Об'єднаних Націй та її структурам, які здійснюють суттєвий прямий та опосередкований вплив на розвиток транснаціонального кримінального права. Всі органи ООН діють на підставі Статуту, одним із головних завдань якого є організація досліджень і розробка рекомендацій із метою сприяння прогресивному ро-

звиткові міжнародного права та його кодифікації (ст. 13). Всеосяжний характер діяльності Організації Об'єднаних Націй як міжнародної організації в сучасному світі, її глибокі витoki, обумовлює правотворчу й організаційну роль цієї Організації у формуванні й розвитку міжнародного кримінального права в цілому та її підгалузі – транснаціонального кримінального права. ООН неодноразово ухвалювала рішення, в яких визнавалося, що дії проти транснаціональної організованої злочинності є «спільною, такою, що поділяється між державами, відповідальністю» і наголошувалося на необхідності колективної роботи для її попередження [11, 12]. Впровадження концепції «спільної, такої, що поділяється між державами, відповідальності», є характерною рисою сучасного міжнародного кримінального права – права епохи глобалізації злочинності.

Провідне місце ООН у формуванні транснаціонального кримінального права серед інших чинників визначається тим, що Організація Об'єднаних Націй здійснює центральноутворюючу функцію в організації співробітництва держав у сфері протидії міжнародній злочинності на інституційній основі. Співробітництво держав у рамках ООН здійснюється у рамках сесій Генеральної Асамблеї, конгресів ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя, діяльності Комісії міжнародного права, Економічної й Соціальної Ради ООН (ЕКОСОР), Комісії з попередження злочинності і боротьби з нею, груп експертів, діяльності Інтерполу, Управління з наркотиків і злочинності та інших структур. Основним робочим органом, який координує діяльність держав-членів ООН у протидії злочинності є ЕКОСОР, у складі якої функціонує Комісія з попередження злочинності і боротьби з нею.

Позиція ООН щодо протидії транснаціональній злочинності базується на принципах концепції «люд-

ської безпеки» (human security), що була сформована в серії публікацій Доповідей з розвитку, в яких значна увага була зосереджена на необхідності спрямування концепцій безпеки та розвитку на захист людства. Ця концепція, розроблена першочергово для розвитку ООН, отримала широке визнання й поширення у тому трактуванні, як її визначено в Доповідах, зокрема, вона передбачає «захист від хронічних загроз, таких як голод, хвороби, репресії, а також захист від несподіваного та негативного способу повсякденного життя». Концепція «людської безпеки» базується на наступних положеннях: суб'єктом безпеки є особа, а не держава чи організація; компоненти людської безпеки є взаємозалежними; незважаючи на те, що інтенсивність загроз змінюється, вони все-таки залишаються загрозами для всіх; основна увага даної концепції приділяється питанням безпеки та свободи, а не більш ширшій концепції розвитку [14, 15]. Превентивний характер концепції «людської безпеки» спрямований на сучасні ризики, викликані негативними наслідками глобалізації. Характеризуючи концепцію «людської безпеки» американський політолог С. Томас наголошує, що саме побічні наслідки глобалізації створюють серйозні проблеми для розвитку, демократії та безпеки [30, с. 161].

Роль Організації Об'єднаних Націй щодо формування й розвитку транснаціонального кримінального права виявляється у здійсненні правотворчої й організаційної функцій, які втілюються в діяльності Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, конгресів ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя й інших структур у процесі формування принципів міжнародного кримінального права, ухвалення численних міжнародно-правових актів, проведенні низки міжнародних заходів, направлених на протидію транснаціональній злочинності. Спеціальні комітети розробляють проекти міжнародних конвенцій, які в подальшо-

му обговорюються на форумах та конгресах і ухвалюються резолюціями Генеральної асамблеї і пропонуються для ратифікації й приєднання державам-членам ООН. У наш час нормативна база ООН представляє собою цілісну систему універсальних міжнародно-правових актів, що дозволяє деяким вченим виокремити нову галузь права – «право ООН» [25, с. 10]. Беручи до уваги різні точки зору щодо цього, слід зазначити певну умовність терміна «право ООН», яка полягає в тому, що не кожен його елемент володіє якістю правової норми. ООН сформувала систему джерел міжнародного права, яка представляє собою цілий комплекс норм різної юридичної сили і направленості. Центральне місце серед міжнародно-правових актів ООН, що чинять вплив на національне кримінальне законодавство, посідають антикримінальні конвенції, зокрема Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. та інші.

Оскільки документи ООН мають різну юридичну силу і характер (міжнародні договори, рішення Організації, декларації, резолюції тощо), їх вплив може мати нормативний і ненормативний характер. Нормативні документи ООН мають загальнообов'язковий характер у силу їх підписання й ратифікації державами. Однак існує низка актів, що не мають загальнообов'язкової сили для держави, але здійснюють у зв'язку із значущістю питань, яких вони стосуються, певний вплив на розвиток внутрішньодержавного кримінального законодавства. Як зазначає О. Кибальник, при вирішенні кримінально-правових питань у принципі можна використовувати наступні формальні джерела: загальні принципи права, принципи міжнародного права, міжнародний звичай, юридичні доктрини. У даному випадку слід говорити про ненормативний вплив

документів ООН на внутрішньодержавне законодавство [18, с. 43]. Принципи і норми міжнародного права будуть вважатися джерелами національного кримінального права у тому випадку, якщо міжнародно-правовий акт встановлює, змінює чи усуває злочинність діяння або іншим чином регламентує матеріально-правові питання кримінальної відповідальності. При цьому таке міжнародно-правове становище повинно мати не рекомендаційний, а загальнообов'язковий характер. В іншому випадку втрачає сенс міжнародне регулювання кримінально-правових відносин як таке, так як уявити собі виключно «рекомендаційне» кримінально-правове установлення навряд чи можливо [18, с. 43]. Така діяльність органів системи ООН у зарубіжній правовій літературі характеризується «квазізаконодавчими повноваженнями» [29, с. 36].

Генеральною Асамблеєю ухвалено кілька сотень *конвенцій*, які визначаються основними джерелами транснаціонального кримінального права (Н. Бойстер [27, с. 71], Н. Зелінська [23, с. 477]) та які спрямовані на співробітництво держав щодо попередження й припинення конкретних транснаціональних злочинів. Серед універсальних конвенцій, які нараховують багато учасників, можна назвати: Женевську конвенцію щодо боротьби з підробкою грошових знаків 1929 р., Договір про захист художніх і наукових закладів та історичних пам'яток 1935 р.; Женевську конвенцію про відкрите море 1958 р.; Конвенцію про попередження і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р.; Конвенцію ООН проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.; Конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р., Гаазьку конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р., Конвенцію про боротьбу

з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами 1950 р., Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р., Конвенцію ООН з морського права 1982 р., Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р., Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., Конвенцію ООН проти корупції 2003 р., Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р. тощо.

Глобальним міжнародним документом у сфері протидії міжнародній транснаціональній злочинності є *Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності*, ухвалена на 62-му пленарному засіданні 55-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Резолюцією 55/25 від 15 листопада 2000 р. (Палермська конвенція) [4], та протоколи, що її доповнюють: а) проти незаконного ввезення мігрантів сушею, морем і повітрям та б) про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми. Із майже універсальною ратифікацією, Конвенція 2000 р. є світовим досягненням, що пропонує співробітництво у рамках боротьби з організованою злочинністю всім державам-членам ООН. Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності із застереженнями і заявами Законом України № 1433-IV від 4 лютого 2004 р. (набула чинності 21 травня 2004 р.) і тим самим взяла на себе зобов'язання вжити низку заходів, у тому числі: криміналізувати внутрішні злочини (участь в організованій злочинній групі, відмивання коштів, корупція), прийняти правила екстрадиції, підтримувати співробітництво у правоохоронній діяльності, сприяти підготовці кадрів і технічної допомоги в боротьбі з транснаціональною злочинністю тощо.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності

2000 р. концептуально охоплює найважливіші питання боротьби із транснаціональною злочинністю, є узагальнюючим міжнародно-правовим договором, норми якого регулюють такі відносини: криміналізацію окремих видів злочинів; юрисдикцію держав-учасниць та відповідальність юридичних осіб; переслідування, винесення судового рішення і санкції; конфіскацію та арешт; видачу, передачу засуджених осіб; захист свідків; взаємну правову допомогу держав-учасниць; спільні розслідування; передачу кримінального провадження; дається визначення й характеристика окремих понять та багато інших питань організаційного, матеріального й технічного характеру. Метою Конвенції є сприяння у співробітництві у справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею (ст. 1).

Подією у справі розвитку транснаціонального кримінального права стало ухвалення 14 грудня 1990 р. Генеральною Асамблеєю резолюцій, спрямованих на міжнародне співробітництво у протидії міжнародній злочинності. Резолюцією 45/116 ухвалено Типовий договір про видачу, Резолюцією 45/117 – Типовий договір про взаємну допомогу у сфері кримінального правосуддя; Резолюцією 45/123 було запропоновано державам-членам за запитом надавати у розпорядження Генерального секретаря інформацію про положення їх законодавства щодо «відмивання» коштів, виявлення каналів руху, контролювання і конфіскації доходів від злочинної діяльності, здійснення контролю за масштабними операціями з готівкою та інших заходів, з метою надавати інформацію тим державам-членам, які прагнуть ухвалити чи удосконалити законодавство у цих сферах [3].

У транснаціональному кримінальному праві з 90-х років минулого століття помітне місце займають *резолюції Ради Безпеки*, які ухвалюються згідно з Главою VII Статуту

ООН, яка наділяє Раду Безпеки правом ухвалювати резолюції, що мають обов'язковий характер для всіх держав-членів. Важливими є резолюції Ради Безпеки, спрямовані на боротьбу з тероризмом, що містять санкції проти приватних осіб і корпорацій і покладають на держави зобов'язання загального характеру [26, с. 1044]. У Резолюції 1267(1999) від 15 жовтня 1999 р. та Резолюції 1333 (2000) Рада Безпеки визначила, що терористична організація «Аль-Каїда» та рух «Талібан» мають глобальне значення і вимагають відповідних міжнародних заходів [7, 8]. Рада Безпеки постановила, що всі держави «мають заморозити кошти й інші фінансові ресурси, включаючи кошти, одержувані завдяки використанню майна, що перебуває у володінні або під прямим чи непрямим контролем руху «Талібан» або будь-якого підприємства, що знаходиться у володінні або під контролем руху «Талібан», ... і мають забезпечити, щоб ані ці, ані будь-які інші засоби або фінансові ресурси, не надавались їх громадянами або будь-якими особами на їх території для використання рухом «Талібан» або будь-яким підприємством, яке перебуває у володінні або під прямим чи непрямим контролем руху «Талібан» [7]. Пізніше Радою Безпеки була прийнята Резолюція 1363 (2001) про заснування механізму для спостереження за реалізацією заходів, введених резолюціями 1267(1999) та 1333(2000) [9]. Резолюція 1373(2001) Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 р. [10], ухвалена на 4385-му засіданні, закликала держави-члени здійснити низку заходів, спрямованих на укріплення їх правових та інституціональних можливостей у боротьбі з тероризмом, у тому числі шляхом встановлення кримінальної відповідальності за активне й пасивне сприяння вказаному протиправному діянню. Резолюція також закликає держави якомога швидше стати учасниками відповідних міжнародних документів із боротьби

з транснаціональною злочинністю.

Загальносвітове значення мають конгреси Організації Об'єднаних Націй із попередження злочинності та поведження з правопорушниками, які закладають основи для нормотворчої діяльності, здійснюють вплив на національну політику, сприяють обміну відповідними знаннями, досвідом та їх поширенням. Про значущість конгресів пише С. Троїцький: «Конгрес ООН належить до числа унікальних інститутів та інструментів ООН із відшукування сучасних способів реагування держав, народів і усієї світової спільноти на злочинні діяння в усій їх багатоманітності. Сьогодні це найавторитетніший міжнародний орган у сфері боротьби зі злочинністю» [24, с. 204].

Конгреси ООН із попередження злочинності та поведження з правопорушниками скликаються відповідно до Резолюції 415(V) Генеральної Асамблеї від 1 грудня 1950 р. (п. d), за якою передбачається скликання кожні п'ять років міжнародного конгресу в цій сфері [6]. Доповнюють цей документ резолюції 46/152 від 18 грудня 1991 р., 56/119 від 19 грудня 2001 р., 57/170 від 18 грудня 2002 р., 58/138 від 22 грудня 2003 р. та 59/151 від 20 грудня 2004 р. У Резолюції Генеральної Асамблеї 56/119 від 19 грудня 2001 р. «Функції, періодичність і тривалість конгресів Організації Об'єднаних Націй із попередження злочинності та поведження з правопорушниками» поставлено надалі іменувати конгреси «з питань попередження злочинності та кримінального правосуддя» [5].

Конгреси є консультативним органом Комісії ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя і розглядаються як форум, що сприяє обміну досвідом у сфері права, розробки політики і виявлення нових тенденцій і проблем у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя між державами, міжнародними організаціями і окремими експертами. До компетенції конгресу належать: визначення

головних напрямів міжнародного співробітництва з попередження злочинності в боротьбі з нею; розробка програм і рекомендацій щодо протидії злочинності; сприяння обміну досвідом і координації співробітництва держав у рамках ООН з питань попередження й поширення злочинності.

На цих глобальних міжнародних форумах, яких на сьогодні відбулося тринадцять, розробляються й пропонуються міжнародній спільноті й органам ООН для ухвалення нові стратегії, проекти конвенцій і резолюцій. Як зазначає В. Голіна, «вагомість конгресів ООН зумовлюється їх можливістю щодо: а) створення нормативних основ для подальшої плідного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю; б) кримінологічного прогнозування і планування попереджувальної діяльності, спираючись на результати досліджень злочинних проявів, її детермінант у багатьох куточках світу; в) аналізу стратегій боротьби зі злочинністю та їх практичне використання в діяльності суб'єктів її попередження; г) отримання технічної, кадрової, організаційно-управлінської, фінансової та іншої допомоги від держав-учасниць конгресів ООН; д) обміну й поширення знань, досвіду та кращих досягнень теоретиків і практиків у сфері попередження злочинності» [19, с. 26-27].

На конгресах ООН розглядалися конкретні питання, пов'язані з причинами злочинності (Перший конгрес, Швейцарія, 1955); формами злочинності серед неповнолітніх (Другий конгрес, Англія, 1960); проблемами злочинності в контексті соціальних умов життя суспільства (Третій конгрес, Швеція, 1965); вплив технічного прогресу на злочинність, поширення терористичної діяльності у зв'язку з актами захоплення літаків, викрадення людей з метою отримання незаконних уступок від уряду тощо (Четвертий конгрес, Японія, 1970). Безпосередньо до проблем транснаціональної злочин-

ності ООН вперше звернулася на П'ятому конгресі (Швейцарія, 1975) у зв'язку зі значною активізацією транснаціональної злочинності у 70-ті роки минулого століття. На цьому Конгресі було визнано, що злочинність у формі міжнародного бізнесу представляє собою більш серйозну загрозу, ніж традиційні форми злочинних діянь. На Шостому конгресі (Венесуела, 1980) була розроблена стратегія у сфері злочинності, яка розумілась як комплексна програма, направлена на попередження явищ і моделей поведінки, соціально неприйнятних, й ухвалена 15 грудня 1980 р. *Каракасська декларація*, підтримана Генеральною Асамблеєю ООН (Резолюція 35/171). На Сьомому конгресі (Італія, 1985) проблемні питання протидії транснаціональній злочинності були втілені в документі, названому *Міланський план дій*, схвалений Генеральною Асамблеєю 29 листопада 1985 р. (Резолюція 40/32) [19].

На Восьмому конгресі ООН із попередження злочинності та поводження з правопорушниками (Гавана, Куба, 1990) були ухвалені Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх, запропоновано Генеральній асамблеї проекти резолюцій про насилля в сім'ї, попередження злочинності в міському середовищі, розробку реєстру покарань за транснаціональні злочини (незаконний обіг наркотиків, торгівля зброєю та людьми, тероризм, завдання шкоди екосистемам і культурним цінностям, а також запропоновано заходи для боротьби з міжнародним тероризмом [20, с.102-140].

На обговорення Десятого конгресу ООН із попередження злочинності та поводження з правопорушниками, що відбувся в квітні 2000 р. у Віденському міжнародному центрі ООН, були винесені питання укріплення законності й зміцнення системи кримінального правосуддя, а також міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною зло-

чинністю: нові виклики XXI ст. На Конгресі була ухвалена «Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI ст.» й учасники підтвердили важливість міжнародного співробітництва в попередженні транснаціональної організованої злочинності й боротьби з нею, зокрема наголосили на зростанні таких злочинів як тероризм, незаконний обіг наркотиків, торгівля людьми, незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї, корупція і відмивання коштів, дитяча порнографія, яка вимагає криміналізації в національному законодавстві, а також фінансові злочини, боротьба з якими пов'язана з проблемами юрисдикції. Була досягнута широка домовленість про те, що проект конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності вимагає мобілізації політичної волі держав і може стати ефективним засобом попередження транснаціональної злочинності [21, с. 17-20].

Подальший розвиток у цій сфері пов'язаний з Одинадцятим конгресом (Бангкок, Таїланд, 2005), на якому пріоритетним завданням для держав було визначено напрям ефективної реалізації чинних міжнародних документів проти організованої злочинності, корупції і тероризму. Було зазначено, що в боротьбі з міжнародною злочинністю особливого значення набуває міжнародне співробітництво: з питань повернення активів, у чому важливе місце належить Управлінню ООН з наркотиків і злочинності; протидії таким транснаціональним злочинам як торгівля людьми, викрадення і контрабанда культурних цінностей, а також незаконний обіг окремих видів флори і фауни, що охороняються, і продукції з них; протидії новим формам злочинності (відмивання коштів, викрадення людей, кіберзлочинність, незаконна заготівля деревини, незаконний обіг небезпечних відходів, тощо [1].

Актуальним проблемам сучасності, таким як боротьба з терориз-

мом, торгівля людьми і незаконна міграція, а також кіберзлочинність, був присвячений черговий, Дванадцятий конгрес із попередження злочинності та кримінального правосуддя (Бразилія, 2010). Салвадорська декларація стала одним із заключних документів ООН, спрямованих на міжнародне співробітництво із протидії злочинності в умовах глобалізації.

Останній Тринадцятий конгрес ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя (м. Доха, Катар, 2015 р.), як зазначає Н. Зелінська, «знову підтвердив завдання забезпечення верховенства права й попередження та протидії злочинності в усіх її формах і проявах на національному й міжнародному рівнях; необхідність забезпечення ефективності, справедливості, гуманності й підвітності систем кримінального правосуддя, надання доступу до правосуддя для всіх, створення ефективних, підвітних, неупереджених та інклюзивних установ на всіх рівнях і забезпечення дотримання принципу поваги людської гідності й загально-го дотримання і поваги всіх прав людини та основних свобод» [23, с. 6].

Зміст перелічених конгресів ООН із попередження злочинності й кримінального правосуддя вказує на тенденцію до стійкого розширення їх тематики, проблем, що розглядаються державами-учасницями, визначення форм транснаціональної злочинності й необхідності ефективного співробітництва держав у цій сфері. Як зазначає професор М. Костенко, «результатом діяльності Комісії є концептуальні положення, які виробляються конгресами ООН із попередження злочинності та поводження з правопорушниками» [22, с. 77]. Документи, що ухвалюються на конгресах, здебільшого декларації, отримують своє продовження в резолюціях і конвенціях ООН, що є природним відображенням реагування

світової спільноти на поступове збільшення криміногенності у світі в епоху розвитку глобалізаційних процесів.

Формування норм транснаціонального кримінального права є одним із важливих напрямів діяльності Організації Об'єднаних Націй, яка здійснює центральнотворюючу функцію в організації співробітництва держав у сфері протидії міжнародній злочинності на інституційній основі. Правотворча й організаційна роль цієї Організації виявляється в діяльності її органів – Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Комісії міжнародного права, Економічної й Соціальної Ради (ЕКОСОП), Комісії з попередження злочинності й боротьби з нею, груп експертів, Управління з наркотиків і злочинності, конгресів із попередження злочинності та кримінального правосуддя, комісій і комітетів, діяльність яких спрямована на розробку проектів конвенцій, резолюцій, декларацій та інших документів ООН.

У рамках ООН сформована система принципів і нормативних актів (конвенцій, резолюцій), які мають загальнообов'язковий характер та становлять нормативну основу транснаціонального кримінального права. Численні універсальні конвенції, ухвалені Генеральною Асамблеєю, є основним джерелом транснаціонального кримінального права, серед яких провідне місце посідає Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. Загальносвітове значення мають конгреси Організації Об'єднаних Націй із попередження злочинності та кримінального правосуддя, які закладають основи для нормотворчої діяльності, здійснюють вплив на національну політику, сприяють співробітництву держав, обміну відповідними знаннями, досвідом та їх поширенням.

Список використаних джерел

1. *Документ* ООН A/CONF.203/L.2.
2. *Документ* ООН A/CONF.187/5.
3. *Документ* ООН A/RES/45/123.
4. *Конвенція* Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789
5. *Резолюція* Генеральної Асамблеї 56/119 від 19 грудня 2001 р. URL: <https://www.un.org/ru/ga/56/docs/56res3.shtml>
6. *Резолюція* № 415 Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1950 р. URL: <http://www.un.org/ru/ga/5/docs/5res.shtml>
7. *Resolution* 1267 Adopted by the Security Council at its 4051st meeting (15 October 1999, S/RES/1267)
8. *Resolution* 1333 Adopted by the Security Council at its 4251st meeting (19 December 2000, S/RES/1333)
9. *Resolution* 1363 Adopted by the Security Council at its 4352nd meeting (30 July 2001, S/RES/1363).
10. *Резолюція* 1373(2001) РБ ООН від 28 вересня 2001 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_854
11. *Resolution* Adopted by the General Assembly on 18 December 2009 (26 March, 2010, A/RES/64/179).
12. *Resolution* Adopted by the General Assembly on 21 December 2010 (23 March, 2011, A/RES/65/232).
13. *Results* of the Supplement to the Fourth United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems, on Transnational Crime Interim Report by the Secretariat (4 April 1995) / Doc A/ CONF.169/15/Add.1 (1995). URL: <http://www.un.org/ru/documents>
14. *UN Development Program. Human Development Report*, 1999. New York, 1999. P.9.
15. *UN Development Program. Human Development Report*. Oxford University Press, 1997. P. 10.
16. *Баймуратов М.О.* Правова модернізація Ради Безпеки ООН: проблеми теорії та практики: монографія / за ред. проф. М.О. Баймуратова. Одеса: Фенікс, 2013. 270 с.
17. *Зелінская Н.А.* Транснациональное преступление и транснациональное право. *Актуальні проблеми політики. Зб. наук. праць.* 2002. Вип. 15. С. 287-293.
18. *Кибальник А.Г.* Современное международное уголовное право: понятие, задачи и принципы / Ассоц. «Юрид. центр». СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 252 с.
19. *Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: сборник материалов: в 3-х книгах / под общ. ред. В.В. Голины. К.-Х.: Право, 2013. Кн. 1. 2013. 188 с. С. 11.*
20. *Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: сборник материалов: в 3-х книгах / под общ. ред. В.В. Голины. К.-Х.: Право, 2013. Кн. 2. 2013. 184 с. С. 102-140.*
21. *Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: сборник материалов: в 3-х книгах / под общ. ред. В.В. Голины. К.-Х.: Право, 2013. Кн. 3. 2013. 168 с. С. 17-20.*
22. *Костенко Н. И.* Роль Организации Объединенных Наций и эффективные меры по борьбе с транснациональной организованной преступностью. *Государство и право.* 2006. № 7. С. 76-82. С 77.
23. *Теорія та практика міжнародного кримінального права: підручник / за ред. проф. Н.А. Зелінської.* Одеса: Фенікс, 2017. 582 с.

24. Троицкий С.В. XII Конгресс ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: итоги работы. *Вестник Московского университета МВД России*. 2011. № 4. С. 203-207.

25. Яновский М.В. Генеральная Ассамблея ООН. Международно-правовые вопросы. Кишинев: Штиинца, 1971. 301 с.

26. Bianchi A. Security Council's Anti-Terror Resolutions and Their Implementation by Member States. *Journal of International Criminal Justice*. 2006. Vol. 4. No. 5. P. 1044-1073.

27. Boister N. An Introduction to Transnational Criminal Law. Oxford: University Press, 2012. 512 p.

28. Boister N. Transnational Criminal Law? *European Journal of International Law*. 2003. Vol. 14. № 5. P. 956, 963.

29. Goodwin G. The United Nations: Expectations and Experience. *The Evolving United Nations: A Prospect for Peace*. L., 1971. P. 36.

30. Thomas C. Global Governance, Development and Human security: Exploring the Links. *Third World Quarterly*. Vol. 22. № 2. P. 161.

Попко В. В. Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні транснаціонального кримінального права

Стаття присвячена питанням ролі Організації Об'єднаних Націй у формуванні транснаціонального кримінального права, яке розглядається як відносно автономна підгалузь міжнародного кримінального права, входить в систему міжнародного права, включає принципи і міжнародно-правові норми, що визначають злочинність діяння й межі відповідальності за його вчинення, а також регламентують інші кримінально-правові питання з метою протидії транснаціональній злочинності. Транснаціональне кримінальне право базується на принципах міжнародного права й тісно пов'язане з національним кримінальним правом. У статті зазначено, що формування норм транснаціонального кримінального права є одним із важливих напрямів діяльності ООН, яка здійснює центральноутворюючу функцію в організації співробітництва держав у сфері протидії міжнародній злочинності на інституційній основі.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, транснаціональне кримінальне право, правотворча функція, організаційна функція, конвенція, конгрес.

Попко В. В. Роль Организации Объединенных Наций в формировании транснационального уголовного права

Статья посвящена вопросам роли Организации Объединенных Наций в формировании транснационального уголовного права, которое рассматривается как относительно автономная подотрасль международного уголовного права, входит в систему международного права, включает принципы и международно-правовые нормы, которые определяют преступность деяния и границы ответственности за его совершение, а также регламентируют другие уголовно-правовые вопросы с целью противодействия транснациональной преступности. Транснациональное уголовное право базируется на принципах международного права и тесно связано с национальным уголовным правом. В статье указывается, что формирование норм транснационального уголовного права является одним из важных направлений деятельности ООН, которая осуществляет центральную функцию в организации сотрудничества государств в сфере противодействия международной преступности на институциональной основе.

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций, транснациональное уголовное право, правотворческая функция, организационная функция, конвенция, конгресс.

Рорко V. Role of the United Nations in the establishment of transnational criminal law

The article is devoted to the questions of the role of the United Nations in the formation of transnational criminal law, which is considered as a relatively autonomous subdivision of international criminal law, is included in the system of international law, includes principles and international legal norms defining the crime of the act and the limits of responsibility for its commission, as well as regulate other criminal-law issues in order to counter transnational crime. Transnational criminal law is based on the principles of international law and is closely linked to national criminal law. The article states that the formation of norms of transnational criminal law is one of the important directions of the UN activity, which carries out a central role in organizing the cooperation of states in the field of combating international crime on an institutional basis.

Key words: United Nations, transnational criminal law, law-making function, organizational function, convention, congress.

